

U drugom poglavlju obrađeno je ukazanje Uskrsloga Pavlu prema Pavlovim tekstovima (38–55). Doživljaj pred Damaskom preokrenuo je Pavlov život otkrivši mu da je Nazarećanin Mesija i Sin Božji. U izlaganju sadašnjeg i budućeg vijeka (*zwei Weltzeiten*, 56–63) pokazuje da od Krista teče novo stvaranje (2 Kor 5,17), ali u povijesnom svijetu nekako supostoji staro i novo. Razdoblje međustanja moglo bi se zvati i proleptičkom ili unaprijed pokazanom eshatologijom jer je sadašnjost neopozivo ovisna od budućnosti koja je u Kristu već nastupila. Židovska misaona kategorija o adamovskoj solidarnosti ljudi pomaže da razumijemo Pavlovu nauku u starom i novom Adamu (64–85). Sa starim Adamom ljudi su solidarni u grijehu, a uključivanjem u smrt i uskrsnuće Kristovo po krsnoj vjeri postaju solidarni s novim Adamom. „Predan za nas“ u Pavlovoj teologiji ne znači krvoločnost Boga koji traži smrt svoga Sina nego Sinovu ljubav prema nama. Pavao je prvu Crkvu naučio koja je spasenjska vrijednost smrti Isusove (86–91). Uskrsnuće Kristovo nije tek povratak u fizički život, nego prodor u eshatonsku egzistenciju (92–106). Na tom događaju Pavao pokazuje da se ondašnja židovska vjera o uskrsnuću svih na Isusu već ostvarila. Da ne bi vjera u uskrsnuće postala entuzijastičko zaobilazanje gorke svagdašnjice, Pavao upozorava na opasnost „ispražnjenja“ križa Kristova.

Nauka o Božjoj pravdi i čovjekovu opravdanju po samoj vjeri u Krista najdorađenija je Pavlova teološka tema (107–128). Naslanja se na starozavjetno Božje savezničko svojstvo nezasluzene naklonjenosti i pretpostavlja proklamaciju evanđelja koje sadrži i otkriva Božju pravdu. Kršćansko čudoređe je vladanje na poticaj Duha koji je zalag punog spasenja (129–145). Trilling vidi u Gal 5, 25 sažetak Pavlove moralne nauke. Deveto poglavlje govori o kršćanskoj zbornosti snagom življenja po Duhu u Kristu (146–153). Nauka o Crkvi kao tijelu Kristovu samo je natuknuta u 1 Kor i Rim (gdje Pavao pokazuje da zna sličnu stoičku nauku u povezanosti svih građana u jedno tijelo), a više razrađena u Kol i Ef (154–162). Posljednje poglavlje raščlanjuje problem patnje u vjerničkom životu (163–173).

Knjiga je već pobudila ekumensku pažnju. Tako ju je protestantski egzegeta E. Schweizer u časopisu *Theologische Literaturzeitung*, br. 2, 1984. prikazao kao vrlo pobudnu, iako se ogradio od nekih autorovih tumačenja Pavlovih tekstova (osobito opravdanja i potrebe dobrih djela). Iako je kratka, knjiga sadrži pregled svih važnijih Pavlovih tema s pretežnim naglašavanjem soteriologije, kako je danas uobičajeno među egzegetama.

Autor ima zanimljivu metodu izlaganja. Počinje od nekog Pavlovog ili opće ljudskog iskustva, zatim polaganom ide prema nekom većem tekstu i konačno navodi odlomak. Čitalac iz uvoda bolje razumije tekst, ali

bibličarov uvod ne čini sam tekst suvišnim. Trilling je ovom knjigom htio pomoći katolicima u razumijevanju Pavlovih poslanica te potaknuti ih da Pavla čitaju. Tome pridonosi i slika na naslovnoj strani te džepni format knjige.

M. ZOVKIĆ

Gerhard **BRANDL**, **DAMIT LEBEN NICHT VERLOREN GEHT. ALTERNATIVEN ZUR SELBSTSCHÄDIGUNG DES MENSCHEN IN DER GEGENWART**, Pustet, Salzburg 1983, str. 232.

Autor ove knjige je doktor filozofije i teologije, profesor i ujedno aktivan psihoterapeut u Salzburgu. Pisac je brojnih djela psihološke naravi, usmjerenih na prevladavanje životnih problema. U svojim teoretskim polazištima autor dobrim dijelom koristi Adlerovu orijentaciju u psihologiji (član je Austrijskog društva za individualnu psihologiju), kao i ideje Ericha Fromma i svog učitelja i prijatelja E. Ringela, s kojim je zajedno izdao i dva djela. Dok je Ringel u jednom sličnom djelu više frejdoovski orijentiran (*Selbstschädigung durch Neurose*, Herder, Wien 1973), dotle se Brandl više oslanja na Adlera, budući da se ona bolje uklapa u humanistički orijentiranu psihologiju, posebice na odgojnom polju. U našim prilikama Adlerove se ideje samo tu i tamo spominju. Ova knjiga pokazuje koliko se one mogu iskoristiti u kršćanskom gledanju na čovjeka i njegove probleme.

Danas smo svi svjesni činjenice da smo veoma ranjivi kao ljudi, naočigled tolikih dostignuća na području tehničke civilizacije. Stoga obilje psihološki i psihoterapeutske orijentirane literature. Brandlova knjiga pripada boljem dijelu ove literature i, što je posebno važno, podudara se s temeljnim evanđeoskim inspiracijama o čovjeku.

Osim predgovora i uvoda knjiga se dijeli u tri dijela: I. Pitanje kako da se preživi; II. Razgovor – element života, i III. Naučiti kako da se prevladaju životna sužavanja.

Autor uzima kao motto za cijelu knjigu Frommove riječi da po prvi put u povijesti ljudskog roda ž sama fizička egzistencija čovjeka ovisi o *promjeni srca*. Danas imamo toliko čimbenika koji rade na samouništenju čovjeka: razvoj agresivnosti u djece, poticanje prisilne savjesti umjesto osobne i – što toliko ističu i Fromm i Ringel – teške negativne posljedice koje može imati nezdrav odnos prema majci. Freud je isticao kompleks oca, dok Fromm i Ringel pridaju, barem u današnjim prilikama, veću važnost „majčinskom sindromu“. Majčinska ljubav je veličanstvena i duboko potrebna čovjeku, ali kad se pretvori u instrument vladanja i

posjedovanja, tada nitko ne ranjava čovjeka toliko koliko majka (Fromm).

Autor osobito ističe loše posljedice autoritarnog odgoja i negativistički ton dan u djetinjstvu. Da se nekako izide iz kriza, traže se onda lažna osiguranja, osobito izolacionističkog tipa, koji se uglavnom očituje na tri načina: mišljenje u obliku suprotstavljanja, nezrela i infantilna tvrdoglavost i precerjivanje samoga sebe. Kao zoran primjer psihičke i duhovne izolacije autor obrađuje samoubojstvo, oslanjajući se na E. Ringela, posebice u vezi s „preduicidalnim sindromom“.

Što da se radi i kojim putem da se ide? Autor ističe potrebu komuniciranja, partnerske odnose, razgovor, solidarnost, rast kao izlaz iz kriznih situacija, prevladanje svih tendencija koje čovjeka sužavaju, promicanje inicijative i pouzdanja itd. Autentična ljudska i kršćanska mudrost nalazi u ovoj knjizi psihološka obrazloženja.

Knjiga sadrži mnogo citata (možda malo čak i previše) i obilje literature, ali i mnoge primjere iz autorove psihoterapeutske prakse, što pruža posebnu potvrdu iznesenim mislima.

Ukratko, knjiga je veoma korisna. U njoj će naći mnogo svjetla svi kojima je stalo da u današnje prijelomno vrijeme imamo što manje psihički sakatih osoba, a što više zdravijih i normalnijih. Problema i teškoća će uvijek biti, ali je mnogo ako bar nekima mogne malo pomoći. Tome pridonosi i ova knjiga.

Marijan VALKOVIĆ

Heinrich BECK — Arnulf RIEBER, ANTHROPOLOGIE UND ETHIK DER SEXUALITÄT. ZUR IDEOLOGISCHEN AUSEINANDERSETZUNG UM KÖRPERLICHE LIEBE, Salzburger Studien zur Philosophie, sv. 13, Pustet, Salzburg — München 1982, str. 427.

Unatoč „seksualnoj pustoši“ (V. Packard, The Sexual Wilderness), ili možda baš zbog nje, danas imamo pravu poplavu knjiga o ljudskoj spolnosti. Perspektive su različite, većinom djelomične, pa stoga razilaženja i sukobi, što se bolno osjeća na ovako osjetljivom području.

Heinrich Beck i Arnulf Rieber prihvatili su se zajednički teške zadaće da u široj antropološkoj i etičkoj perspektivi sintetički prikažu i kritički ocijene važnije pristupe fenomenu ljudske spolnosti. Knjiga je dozrijevala više nego deset godina na temelju solidnog studija i raznih diskusija, u kojima su pored stručnjaka sudjelovali i studenti. Ona predstavlja, u neku ruku, „filozofsku sumu o spolnosti“, što je veoma važno danas kad se o njoj često govori i piše tako jednostrano i

pristrano. Kako kaže podnaslov, knjiga se želi suočiti s raznim ideologijama o ljudskoj spolnosti.

Autori su neka poglavlja napisali zajednički, ali većina poglavlja pripada ili jednom ili drugom autoru, kako je to navedeno u sadržaju. Uvod i zaključnu sintezu napisao je H. Beck.

Knjiga ima četrnaest poglavlja, raspoređenih u pet skupina. Metodološki je korisno, zbog preglednosti, što i svako poglavlje ima na početku kratak sadržaj. Filozofski pristup spolnosti sadrži bitno dva dijela, kaže se u predgovoru: spolnu antropologiju i spolnu etiku. Važan je metodološki pristup: autori ne polaze od općih pojmova ili teza, nego nastoje reflektirati nad raznim aspektima ljudske spolnosti, u svjetlu današnjih znanstvenih dostignuća i važnijih tradicionalnih pristupa spolnosti.

Počinja se od biologije. Stoga dva poglavlja prvog dijela obrađuju „biološko-antropološki pristup“ spolnosti. Tu je refleksija nad biološkim datostima kao polazište za daljnja razmišljanja. U drugom, „psihološko-antropološkom pristupu“ obrađena su tri autora: Sigmund Freud, Carl Gustav Jung i Philipp Lersch. Treći dio je u znaku „metafizičke dimenzije“. Njezini su predstavnici: Platon, Hildegarda iz Bingena i Franz von Baader. Ono što ima teologije u ovom filozofskom pristupu spolnosti, nalazi se u ovom poglavlju kao dio metafizičke dimenzije spolnosti. U četvrtom dijelu obrađeni su sociološki aspekti. Kao predstavnici navode se: Helmut Schelsky, Wilhelm Reich, Herbert Marcuse, Simone de Beauvoir i Esther Vilar. Peti i zadnji dio posvećen je „egzistencijalno-etičkoj dimenziji“. Tu je kao primjer naveden i obrađen Sören Kierkegaard. U dva zadnja poglavlja H. Beck obrađuje etička pitanja ženidbe i spolnosti te planiranje obitelji kao problem odgovornosti.

U kritičkom dijalogu sa zastupnicima pojedinih gledišta autori najprije iznose njihova tumačenja, da bi u drugom dijelu povelili „kritičku diskusiju“, prihvaćajući pozitivne elemente ali i ukazujući na ograničenost i problematičnost pojedinih stavova.

U drugom, etičkom dijelu (13. i 14. poglavlje) autor H. Beck obrađuje neka konkretna pitanja današnje spolne etike: prebračni odnosi samozadovoljavanje, homoseksualnost, brak i rađanje, pobačaj, sprečavanje začeca, periodička suzdržljivost, umjetna oplodnja i razne mogućnosti tehničkog manipuliranja sa začecem čovjeka.

Služeći se filozofskom metodom i na temelju općih antropoloških zaključaka o ljudskoj spolnosti, autor potvrđuje temeljnu liniju kršćanske spolne etike, ali u ponekoj pojedinosti zna ukazati na ograničen domet službenoga crkvenog stava, na primjer s obzirom na encikliku Humanae vitae i upotrebu kontraceptivnih sredstava. Čini se da bi pitanje pobačaja zahtijevalo malo više prosto-